

Associació
Memòria
de **Mallorca**

www.memoriadelesilles.org

Temps de la Memòria

Exemplar gratuït

Número 26 / Juliol 2013

Edicions

Caterina Tarongí

Miquel López Crespí
Leonard Muntaner Editor

Miquel López Crespí no volia tornar a escriure mai més novel·les sobre la Guerra Civil a Mallorca. Però a rel de les entrevistes a dones republicanes de na Margalida Capellà, que publicà posteriorment en dos llibres, li feren canviar d'opinió.

L'autor ret un sentit homenatge en aquesta obra a totes aqueixes dones republicanes que varen patir la repressió franquista –la dedicatòria del llibre ho deixa ben patent: "A totes les dones de les illes que lluitaren per la República"–, però a la vegada també rememora la persecució que patiren els xuetes en el passat. Ambdós patiments conflueixen en la protagonista del llibre, descendent d'aquells jueus conversos perseguits des del segle XIV. L'autor assegura en una nota que moltes de les dades que trobam en aquest llibre guarden una estreta relació amb les terribles històries que li contaren la seva mare i la seva padrina.

Memòria de Mallorca i l'Obra Cultural Balear presenten:

La Setmana de Teatre per a la Recuperació de la Memòria Històrica a Mallorca, amb l'estrena de "Diari d'una Miliciana" els dies 17, 18, 19, 20, 21, 22 i 23 de juliol, a diferents indrets de Mallorca: Calvià, Manacor, Palma, Porreres, Esporles, Inca, Algaida i Son Servera (vegeu la programació a la pàg. 2), dates dels inicis de la repressió franquista a la nostra comunitat l'any 1936 i coincidint amb el Dia Internacional de Condemna al Franquisme proclamat l'any 2006 pel Consell d'Europa (18 de juliol).

Malauradament, fa sols unes setmanes, el Parlament Espanyol ha rebutjat la proclamació de condemna oficial a l'Estat amb els vots en contra del PP i l'abstenció d'UPyD. Però la societat seguirà condemnant el dia que a cop de fusell s'instal·là el feixisme a les nostres comunitats, així com també vergonyoses accions que, com ara aquesta, posen clarament de manifest que segueix present a moltes de les actuals institucions públiques.

“Diari d’una miliciana” és el relat personal i íntim d’una voluntària de la Creu Roja destinada a Mallorca en l’expedició d’en Bayo, entre agost i setembre de 1936. Divuit dies. Després, silenci. Què va passar amb les cinc infermeres catalanes d’aquesta expedició? Qui era l’autora del diari?

Jaume Miró, amb el seu text, intenta des de l’avui, reconstruir la història. Resoldre preguntes. Comprometre’s amb la memòria. El text “Diari d’una miliciana” ha estat guardonat a la darrera edició dels Premis Teatre Principal de textos dramàtics. Aquesta és la primera vegada que veu la llum en format espectacle amb una companyia d’actors i actrius catalans que, com les milicianes que van embarcar-se a lluitar contra el feixisme, elles també s’embarquen per combatre l’oblit mitjançant el teatre.

Després de **“Les llargues nits a Can Sales”**, no us perdeu aquesta nova proposta del tàndem entre el dramaturg Jaume Miró i el director escènic Toni Galmés, amb la Companyia de Teatre de la Universitat de Barcelona i la participació especial de l’actor Toni Lluís Reyes.

AUTOR: Jaume Miró
DRAMATÚRGIA I DIRECCIÓ: Toni Galmés
REPARTIMENT: Toni Lluís Reyes
Marta Garolera
Berta Pipó
Carla Díaz
Elena Sánchez
Irene Vicente
Músics: Marçal Bayona
Lluís Marquès
Jaume Vinyas
ORGANITZA: Associació Memòria de Mallorca
Obra Cultural Balear
Amb el suport de: Universitat de Barcelona
Institut Català de la Dona
Memorial Democràtic de Catalunya

AGENDA DE FUNCIONS:

Calvià / 17 juliol

21:00 h. Teatre Sa Societat

Manacor / 18 juliol

21:00 h. Escoles Graduades

Palma / 19 juliol

21:00 h. Sala d’Actes d’UGT

Porreres / 20 juliol

21:00 h. Racó de la Memòria

Esporles / 21 juliol

21:00 h. Centre de Dia

Algaida / 22 juliol

20:00 h. Casal Pere Capellà

Inca / 23 juliol

21:00 h. Claustre de Sant Domingo

Son Servera / 24 juliol

21:00 h. Església Nova

Preu: 5 Euros

Crèdits:

Han col·laborat:

Mª Antònia Oliver París, Josep Delgado Muñoz, Marçal Isern Ramis, Manel Suárez Salvà, Mª Àngels Recio García, Tomeu Salamanca Cerdà i Juan Hernández Jover

**Coordinació,
disseny i maquetació:**
Blas Guevara

Temps de la Memòria
és el butlletí trimestral
de l’**Associació Memòria
de Mallorca.**

La publicació no es fa
responsable de les opinions
dels seus col·laboradors.

Per posar-se en contacte
amb nosaltres: **625 45 45 00**
tempsdelamemoria@gmail.com

25 RELATS: Mallorca 1936

2ª ENTREGA

*Fa unes setmanes varen publicar al nostre web i al Facebook una trista notícia: la mort als 58 anys de na **Dolors Cabello Frau**.*

Na Dolors era una bona amiga, estava ja molt malalta però va treure força per acudir el passat estiu a la convocatòria de MdM per interposar la Querella Argentina.

No fa gaire, trobarem uns documents del seu padrí a una causa judicial, i tinguèrem la sort de poder-los-hi donar. Estava tan contenta i agraïda...

Dolors, neta de Francisco Cabello, anarquista assassinat i fet desaparèixer pels feixistes, estimada amiga i companya de lluita: que la terra et sigui lleu.

Com ja sabeu fa uns mesos venim publicant per ordre alfabètic els relats dels fets que aporten a la Querella Argentina els familiars de les víctimes. Casualment el destí ha volgut que en aquest número tocàs publicar el que ella mateixa va escriure durant l'estiu passat. Na Dolors segueix present amb el seu testimoni i amb el seu exemple de lluita per la Veritat, la Justícia i la Reparació.

QUERELLA DESTINADA AL JUZGADO NACIONAL EN LO CRIMINAL Y CORRECCIONAL FEDERAL Nº 1 DE LA CIUDAD DE BUENOS AIRES - REPÚBLICA ARGENTINA, EN LA CAUSA 4591/10 POR GENOCIDIO Y/O CRÍMENES DE LESA HUMANIDAD

DATOS DE LA PERSONA QUERELLANTE

• **Nombre y apellidos:** Dolors Cabello Frau

DATOS DE LA VÍCTIMA DIRECTA

- **Nombre y apellidos:** Francisco Cabello Jurado
- **Edad:** 42 años
- **Origen:** Sevilla
- **Grado de parentesco:** abuelo paterno

HECHOS

Francisco Cabello Jurado fue detenido en su domicilio de Ca'n Pastilla (Palma) durante los primeros días del Golpe de Estado. Fue conducido desde su domicilio a la cárcel del Castillo de Bellver, pero se tiene constancia de que también estuvo preso durante un corto período de tiempo en

la prisión Estaciones (antiguo almacén de maderas, habilitado para tal fin, llamado Ca'n Mir).

Permaneció en la cárcel del Castillo de Bellver hasta el día 4 o 5 de enero de 1937, en que fue conducido a las dependencias de la Inspección de Policía que estaba a cargo de Francisco Barrado Zorrilla, en la plaza de Santa Magdalena, de Palma. Según testimonios, estando en estas dependencias se oyó un fuerte altercado, y también se oyeron muchos gritos. En este mismo lugar se elaboró una lista de las personas que supuestamente iban a ser puestas en "**libertad**". Una vez en la calle, se sabe que fueron apresados por un grupo de falangistas obligándonos a subir, maniatados y a empujones, a camiones para conducirlos a lugares desconocidos con el propósito de asesinarlos.

A día de hoy, la familia de Francisco Cabello Jurado ignora su paradero, o dónde se hallan sus restos. A raíz de esta desaparición forzada, se produce el consiguiente deterioro familiar y la ruina económica, ya que el negocio familiar lo dirigía personalmente Francisco Cabello Jurado. Trastornos psicológicos y ruptura de lazos familiares han sido también algunas de las graves secuelas de este hecho criminal.

Se adjuntará también a la documentación el escrito en el que se entrega la guardia y custodia de los hijos de Francisco Cabello Jurado a su esposa, el día 4 de enero de 1937, al haber "**huido**" su padre. ■

Francisco Cabello Jurado

La Creu del port de Sóller (I)

Informe de Memòria de Mallorca

Preàmbul

Aquest informe l'ha fet l'associació Memòria de Mallorca a partir dels textos de Josep Delgado Muñoz i Marçal Isern Ramis. El seu objectiu és aconseguir mentalitzar els polítics, entitats i institucions de Sóller per aconseguir l'eliminació d'un vestigi esfereïdor del cop d'estat feixista i la posterior repressió.

Informe

Els anomenats *Jinetes de Alcalá* eren part d'un grup d'oficials de Cavalleria del quarter de Cavalleria d'Alcalá de Henares, detinguts i processats per ser membres d'un complot contra el govern legítim republicà. Empresonats inicialment a la presó militar de Guadalajara, foren processats en consell de guerra i condemnats. A finals del mes de juny de 1935, el dia 27, arribaren a Mallorca, en qualitat de detinguts, els 29 oficials (coneguts com a "*Jinetes de Alcalá*") i els traslladaren a la presó militar del Fort de Sant Carles. Es tractava de Luis Jover Bedia, Jesús Jiménez Momediano, Clemente Enríquez de Salamanca, José García Landeira, **Francisco Lizasoain Muguiro**, Benito Rodríguez Frutos, Vicente Menéndez Zapico, Francisco Pérez Rojo, Joaquín Crespí de Valldaura, Julio Redondo Sepúlveda, Francisco Gómez Jordana, Enrique Bargues Pozurama, Fernando Morales de Castilla, Vicente Torres Socazau, Ángel Pagés López-Guerrero, Ángel Sánchez del Águila, Mariano Peñas Gallego, Santiago Grassa Martínez, Fernando Pulido Groncer, Rosendo Villaverde Groncer, Manuel Ordovás González, Fernando Uriarte Galainema, Manuel Rubio Moscoso, Carlos Camps Burón, Manuel Isasa Navarro, Manuel Lizasoain Muguiro, Juan Carlier Goynchea, Antonio Alós Herrero i Rafael Mendizábal Amézaga.

En aquesta presó coincidiren amb els falangistes del Marqués de Zayas, empresonats per les seves activitats subversives i terroristes. Tot i la seva situació, els Feixistes i els oficials d'Alcalá, seguien conspirant amb els membres de la "*junta divisionaria*", formada per la Falange, la Comunió Tradicionalista, el Requeté, pels membres de *Renovación Española* (monàrquics) i els d'*Acción Popular* i les seves joventuts (J.A.P.).

La conspiració cívica militar, per enderrocar el govern legítim de la República, fou una realitat entre els dies 17 i 19 de juliol de 1936. Aquell 19 de juliol, els membres de la Falange Española, alliberaren a tots els presos de la fortalesa de Sant

Carles, entre ells els vint-i-nou oficials de Cavalleria. Immediatament, aquets oficials es van posar a les ordres de l'autoritat militar, encapçalada pel Gral. Manuel Goded. Els oficials rebels, participaren activament en l'ocupació de la Casa del Poble (que fou requisada per convertir-se en el quarter general de la Falange), l'Ajuntament, a més d'ensinistrar els milicians de la Falange en el maneig dels fusells "mauser". També comandaren l'escamot que ocupà la seu del Govern Civil, pistola en mà, fent presoner al Governador Civil, Antonio Espina. En formaven part els *Jinetes* Francisco Javier Lizasoain Muguiro i Vicente Menéndez Zapico, juntament amb el capità Bartolomé Ramonell.¹

Un dia després, el 20 de juliol, una vintena d'oficials de Cavalleria, es van unir a les forces militars que partiren de ciutat per ocupar la base d'hidroavions del Port de Pollença. Després d'uns breus intents de resistència, finalment la Base fou ocupada per les forces militars rebels. Un altre cop l'actuació dels oficials d'Alcalá ajudà a sotmetre la legalitat Republicana.

SÓLLER

A Sóller, segons els militars rebels, qui era responsable de publicar i executar el ban de guerra era el Cap militar d'aquesta població. Enfront d'aquesta greu situació, és de suposar que li sorgiren molts dubtes del que calia fer. Tal vegada esperà que passessin les hores, amb el desig de veure que les coses tornessin a la legalitat, però els fets s'imposaren i es succeïren amb rapidesa i en contra dels homes i de l'esperança d'una nova vida. Com una taca d'oli, s'estenien les notícies, la incertesa, la por arribava dins les cases i així el dia 19 José Muñoz Enrile, caporal carrabiner, contava a la seva dona, les noves sobre un alçament militar, i per tranquil·litzar-la li digué que no passés ànsia, que en un parell de dies la situació quedaria en no res².

En molt poques hores, la vida de moltes persones quedà marcada per a sempre en el trajecte que va anar des de Sóller a l'estació de Muleta, al port. Els militars illencs, i la justícia que els va donar suport, deixaren constància, com a notaris, de múltiples fets recollits a les causes judicials que, a

¹ MASSOT i MUNTANER, Josep.- Aportacions a la història de la guerra civil a Mallorca, pàg. 42, nota 108.- "*Lizasoain havia detingut el governador civil de les Balears, Antonio Espina, el 19 de juliol de 1936, acompanyat dels seus companys el tinent Vicente Menéndez Zapico i el capità Bartolomé Ramonell*".

² Records d'Oliva Muñoz, filla de José Muñoz Enrile.

milers³ obriren contra homes i dones sospitosos de no simpatitzar amb el "Movimiento Salvador de España". Així doncs, és perfectament possible recuperar el relat dels fets d'aquelles hores determinants gràcies a les causes judicials 16/36 i 16/36 bis a les quals cal afegir la narració que, dels fets, va redactar Josep Muñoz Delgado, net del caporal Muñoz Enrile, i publicades a les IVes Jornades d'Estudis Locals de Sóller⁴.

El 19 de juliol

El matí del dia 19, poc després que el general Goded proclamàs l'estat de guerra a les Balears i agafàs un avió per volar a Barcelona i comandar la sublevació militar en aquella ciutat, el capità de carrabiners del destacament de Sóller, Joan Ripoll Oliver, va rebre un telegrama de la Comandància de carrabiners de Palma, signat pel Tinent Coronel de la Comandància que li ordenava: *"No cumplimente más órdenes que las que reciba de esta Comandancia o del Comandante Militar de esta islas"*.

Quasi a la mateixa hora, el caporal de la Guàrdia Civil de Sóller, Antoni Vidal Reus, va rebre del seu capità una cridada telefònica, mitjançant la qual li ordenava, que el tinent de la Guàrdia Civil, Joan Sureda Portell, declarés l'estat de guerra i que enviés una parella de guàrdies civils a l'estació de ràdio de Muleta. Començava la cerimònia de la confusió. Un capità ordenava a un pobre caporal que comunicqués al seu superior immediat una resolució tan important i transcendental per a un poble com era una declaració de guerra...

Una hora i mitja més tard, el tinent de la Guàrdia Civil, arribà a la caserna de la guàrdia civil de Sóller, amb la intenció d'anar a veure el capità de carrabiners per declarar l'estat de guerra (cal fer veure, una vegada més, que en un tema vital com aquest, el tinent va estar una hora i mitja sense fer res), i quan era a punt de partir, va rebre l'ordre de concentrar-se a Palma, per la qual cosa va ordenar al caporal que anés a veure al capità de carrabiners, Joan Ripoll Oliver, perquè ell fes la declaració de l'estat de guerra. El despropòsit continuava.

Aquell mateix matí, el caporal de la guàrdia civil, es presentà al capità de carrabiners, i li va comunicar les ordres que havia rebut, en relació amb la declaració del bàndol de guerra i de la necessitat d'enviar una parella de vigilància a l'estació de ràdio. El capità, ja assabentat, va telefonar al sergent de carrabiners i li ordenà que enviés una

Inscripció al peu de la Creu

parella del Port a l'estació de ràdio i, tenint en compte la tranquil·litat que regnava a Sóller, deixà per a un moment més oportú fer la declaració de l'estat de guerra i així li ho va comunicar al caporal. L'estat de guerra encara no s'havia declarat a Sóller. La població, inquieta, no se n'havia assabentat, però, oficialment.

*"... el procesado D. Juan Ripoll Oliver Capitán de la 2ª Compañía de Carabineros con destino en Sóller tuvo noticias por el Cabo de la Guardia Civil Comandante del puesto de que se había declarado el Estado de Guerra el día 19 de julio [...] sin recibir noticia alguna acerca de la importante resolución de sus Jefes naturales⁵, no adoptando él ninguna resolución dada la tranquilidad que reinaba en Sóller, si bien ordenó a dicho Cabo que estuviera en el cuartel con sus fuerzas pues si les necesitaba les avisaría"*⁶.

El 20 de juliol

El matí del dia 20 de juliol, el capità Ripoll Oliver va informar el Governador Civil i el Governador Militar colpista que el bàndol de guerra no s'havia proclamant a Sóller, ja que no havia rebut ordre directa ni impresa, per la qual cosa li ordenaren que ho fes amb el bàndol publicat al *"Correo de Mallorca"*. A les 11 va parlar per telèfon amb el seu comandant, el senyor Quintero, que li va ordenar que concentrés les forces a Sóller. Moments després, tornà rebre el caporal de la guàrdia civil que li lliurà el comunicat que havia rebut del Governador Civil en el qual li ordenava *"que declarado el estado de guerra hiciera propuesta urgente el nombre de un vecino de Soller y otro de Fornalutx, con el objeto de ponerlos al cargo de la Junta Gestora"*, per la qual cosa ordenà al caporal que anés a Fornalutx per fer gestions relatives al nomenament de nous batles, i li va comunicar que, el capvespre,

³ Per justificar aquesta afirmació és suficient tenir en compte que, a mitjan octubre de 1936, ja havien obert 1.023 causes contra persones, civils o militars, sospitosos de recolzar la República.

⁴ DELGADO MUÑOZ, Josep.- *Relat dels fets ocorreguts als carrabiners del Port de Sóller, els dies 19 i 20 de juliol de 1936. La història d'una repressió que perdura*.

⁵ Cal recordar que els seus caps li havien ordenat que no acceptés cap ordre que no vengués directament d'ells o del Comandant militar de les illes.

⁶ Fragment de la sentència de la causa 16/36. Arxiu Memòria de Mallorca. <http://www.toteslescauses.cat>

declararia l'estat de guerra a Sóller. A continuació, i per preparar la declaració, va ordenar al seu alferes el tancament de la Casa del poble i que concentrés les tropes a Sóller.

Durant aquell matí entre els carrabiners es respirava una flaire densa i intranquil·la, i la por s'estenia, perquè ningú no sabia quina era la situació i, des dels seus comandaments no arribaven ordres precises ni aclaridores. El sergent, Manuel Braulio Fernández, assabentat en part de la situació i neguitós, va rebre la informació d'un xofer conegut seu sobre els esvalots ocorreguts pels carrers de Palma i li va contar que s'havien produït enfrontaments entre l'exèrcit i la falange, a conseqüència dels quals varen resultar ferits un capità i mort un falangista.⁷

El sergent, que veia la situació greu i confusa, i sense rebre cap ordre, se'n va anar cap a Sóller a veure l'alferes de carrabiners, el seu cap de secció que li va dir: *"Enterese usted de éste telegrama que terminan de transmitirme el capitán de la compañía, que nos dice lo siguiente, 'Coopere a conservar el orden público con la guardia civil y falange'"*.

Aquest telegrama, però, no va fer més que crear-li nous dubtes. L'alferes, igualment confós i indecís, va ser incapaç de donar-li una explicació aclaridora i, per això, pensaren en anar a parlar amb el capità pensant que ell els podria dir, amb claredat, què significava el telegrama que li acabava de llegir i podria aportar-los alguna informació més respecte d'ella situació que, aleshores, ja els resultava molt preocupant. Com ja s'ha vist, el capità Ripoll estava ocupat cercant les persones que havien de dirigir la Comissió gestora de l'Ajuntament i no el trobaren així que, com que ja s'havia fet migdia, l'alferes va ordenar al sergent que tornàs al Port de Sóller i agrupàs totes les forces.

Mentrestant, a Palma, les coses funcionaven amb major rapidesa, i intencionalitat, que a Sóller. Massot i Muntaner afirma que *El 20 de juliol*

*encara no havia estat proclamat l'estat de guerra a Sóller, on la població estava inquieta i on havia estat destruïda una creu de terme del segle XVI al Coll de Sóller. A primera hora del matí, quatre oficials d'Alcalà, acompanyats del capità d'Infanteria Miquel Zayas, reberen l'ordre oral de reconèixer-hi i ocupar-hi l'estació radiotelegràfica de Muleta, que segons rumors comunicava amb Barcelona.*⁸

Ens trobem, per tant, amb una població en la qual encara no s'havia proclamat el Ban de guerra i un capità de carrabiners que seguia fent cas de l'ordre inicial, i no revocada, en la qual li indicaven que només havia de fer cas a les ordres que li venguessin directament des de la seva comandància o del comandament militar de Balears. Així i tot, podem comprovar que, des de primeres hores del matí, quatre oficials d'Alcalá entre els quals hi havia el tinent Francisco Javier Lizasoain Muguero, acompanyats per altres militars, ja havien rebut l'ordre d'ocupar l'estació de ràdio del Port de Sóller, *"por sospechase que la Estación radio-telegrafica de Muleta funcionara en perjuicio del Movimiento Nacional", dispuso la Comandancia militar de Baleares que unos Oficiales del Ejército la ocuparan y reconocieran"*¹⁰. A primeres hores de l'horabaixa, aquest escamot, amb dos vehicles, passaren per Sóller i, detall important, ni s'hi atuaren ni consideraren necessari avisar el capità dels carrabiners Ripoll Oliver que, recordem-ho, seguia fidel al telegrama que havia rebut el dia 19 que li deixava molt clar quines eren les úniques ordres que havia d'oïr: *"... a tal efecto en las primeras horas de la tarde del día 20 unos cuantos Oficiales"*¹¹ *salieron en dos coches para la ciudad de Soller en la que no se detuvieron ni se presentaron al Capitán D. Juan Ripoll, Comandante militar de la misma, para llegar cuanto antes a dicho lugar por si podian sorprender infraganti a los radio telegrafistas."*¹² ■

Continuarà al proper número

⁷ MEMÒRIA CIVIL.- *La mort de Joan Barberà*. Núm. 10, Balears, 9 de març de 1986. Entrevista a Josep Massot i Muntaner.- Es corrent dir a Mallorca que el tiroteig es produí per intervenció d'elements d'esquerra des de finestres de les cases. Aquest fou l'únic incident que es produí el 19 de juliol i van morir dues persones, en Joan Barberà, falangista, i el capità Josep Puch. L'un al carrer Colón i l'altre a la plaça de Cort.

Segons els testimonis que he pogut consultar, entre els quals s'hi contenen molts de falangistes que participaren en els fets, en Joan Barberà morí a causa d'un tiroteig fortuït que s'establí entre falangistes i militars per desconcert. Vull dir a més, que aquesta és l'única explicació possible: un lamentable incident. Per amagar-ho es féu córrer la primera versió. Sembla que serví d'excusa per iniciar la repressió i immediatament es començà a parlar del "primer màrtir" del Movimiento Salvador. La mort de l'altre germà els va fer incloure dins la mitificació de Falange, que és una estratègia molt habitual en temps de guerra és guerra psicològica. Sempre l'han feta els que pretenen guanyar.

⁸ MASSOT i MUNTANER, Josep.- *El desembarcament de Bayo a Mallorca*, pàg. 38 i 39.

⁹ El mateix Massot i Muntaner cita Miquel Duran a la seva obra 1936 en Mallorca, I, 67 en què afirma que *"El sergent d'Enginyers Gaspar Oliver Crespi va declarar, a la causa 16 de 1936 (Muleta), que "únicamente captó un trozo del contenido de un radiograma transmitido por la estación de Muleta (Sóller) y dirigido a todos los buques del Mediterráneo anunciándoles que no entraran en el Puerto de Palma porque era faccioso"*.

¹⁰ Fragment de la sentència de la causa 16/36. Arxiu Memòria de Mallorca. <http://www.toteslescauses.cat>

¹¹ Els oficials que no s'atuaren a Sóller ni informaren la màxima autoritat militar del poble eren Francisco Javier Lizasoain Muguero, Vicente Menéndez Zapico, Manuel Isasa, Manuel Lizasoain Muguero, Manuel Rubio, el capità Manuel Zayas i Bartomeu Ramonell.

¹² Fragment de la sentència de la causa 16 /36. Arxiu Memòria de Mallorca. <http://www.toteslescauses.cat>

Sebastià Sancho i Miquel Capó

Per Manel Suárez, vicepresident de MdM

1ª PART

Sebastià Sancho Servera era el metge de Vilafranca l'any 1936. Fadrí, amb idees d'esquerres i defensor de la justícia social, mai li havia preocupat fer públiques les seves opinions i fer front a les injustícies quan les veia. Segons ell mateix afirmava, va estar molt proper a Esquerra Republicana però, per diferències polítiques no va arribar a militar en aquest partit. Els veïns li pagaven una iguala, com encara ara es fa a molts de pobles de l'illa, i amb ella s'asseguraven una atenció mèdica en condicions.

Miquel Capó Capó era el secretari de l'Ajuntament de Búger. Havia ocupat aquest mateix càrrec, anys abans, a Vilafranca, temps durant el qual es va fer amic del metge Sancho. Festejava amb una vilafranquera, Margalida Garcies. Era un home decidit i apassionat, valent, profundament religiós, que ja havia estat detingut dos anys abans, juntament amb amb Guillem Reus, Joan Bennàsar i el batle Joan Alemany Villalonga, quan els acusaren de ser els responsables de col·locar dos artefactes explosius a dues cases bones, Can Dameto i Can Mascaró, del poble. Passats quinze dies els amollaren sense càrrecs.

Es pot dir que fins aquell estiu de l'any 36 la seva vida estava molt encaminada i transcorria sense altres preocupacions que les que ells mateixos se cercaven, bé fos pel compromís polític i social, bé pel professional i personal. No tot, però, havien estat flors durant els anys anteriors. Sense anar més enfora, les relacions d'alguns veïns amb el metge Sancho no eren gens bones i encara menys correctes. No feia massa temps que li havien omplit la façana de la casa de merda i, el diumenge següent, quan va sortir de missa, va haver d'aguantar les rialletes d'un grup de persones. Ell sempre va sospitar, i així ho va declarar més endavant al jutge, que l'autor, o l'inductor de tot era Amador Mestre Gayà, precisament un dels dos homes que, a principis d'agost, el van denunciar al capità Jaume.

A mitjan maig, Miquel Capó no va poder restar impassible davant la provocació d'un grup de falangistes que, alliberats de la presó de Manacor, es passejaren per la plaça de Búger fent proclames feixistes. Un grup de veinats del poble, al front del qual hi havia Capó, intervingueren i aconseguiren que el batle i la policia municipal els fessin fora del poble sota amenaça de tornar-los a la presó. Pocs mesos després, assassinaren el batle i afuse-

llaren el policia Damià Capó. Aquesta manifestació, també, acabaria formant part de l'acusació contra el secretari.

S'assabentaren del cop d'estat com quasi tota la població, pel que es deia pel carrer, per l'aparició de falangistes desfermats i per les poques notícies que sentien per la ràdio. Volien saber, com la majoria de la gent, què passava i com podia acabar tot allò. Sebastià Sancho, ignorant del futur que li planificaven, estava tranquil a Vilafranca. Miquel Capó, però, no hi estava gens ni mica. Sabia que els falangistes de Búger i el sergent de la Guàrdia civil de Sa Pobla li tenien jurada. Per això, el dia vint de juliol, a mitjan matí, va partir cap a Sa Pobla amb la intenció de parlar amb un vell conegut, Felip Serra, fins aleshores batle del poble. Es veren a la farmàcia del seu pare i durant la conversa se'ls va afegir el regidor Pere Pons. Sembla que els falangistes ja havien ocupat l'ajuntament, per la qual cosa decidiren anar a parlar amb Pere Oliver Domenge, batle de Felanitx. Aconseguiren que el pobler Miquel Vallespir, que tenia cotxe propi, els traslladés fins aquell poble però, pel camí, quan eren devers Petra, Miquel Capó els va demanar per desviar-se cap a Vilafranca per saludar una amiga seva (en realitat, pot dir-se que era una visita interessada perquè el que volia era veure la seva al·lota, Margalida Garcies, i, com que era el seu sant, donar-li els molts anys). Segons va indicar el xofer, mentre ell quedava revisant el cotxe, entraren al cafè de Can Paloni, a la plaça del poble, al costat de l'Ajuntament; però, això només ho va poder afirmar ell, perquè més tard, ni el propietari del bar, ni la seva família, ho varen poder aclarir (possiblement perquè pensaven que així ajudaven el metge). El fet és que, poc després de l'aturada i que Miquel Capó parlés amb la seva estimada, tornaren al cotxe acompanyats per Sebastià Sancho, a qui trobaren pel carrer. En aquelles hores Vilafranca encara estava tranquil·la. Se sentien notícies, però ningú no sabia res en clar. Segurament, els quatre homes parlaren del cop d'estat i compartiren desconeixement, preocupació i desconfiança. Quan li digueren que partien cap a Felanitx per parlar amb el batle Oliver, farmacèutic d'aquella ciutat, el metge Sancho va voler acompanyar-los perquè havia de comprar uns medicaments que necessitava per a la gent de Vilafranca i, d'aquesta manera, no hauria de cercar un altre transport.

Hi arribaren poc abans de dinar i anaren directes cap a la farmàcia del batle. El metge Sancho va baixar abans per anar a la farmàcia de Can Puça i a veure el vicari Josep Bauzà, a qui havia de comprar uns instruments musicals (el xofer, en tot moment, afirmava que no havia estat així, tot i que després reconeixia que havien tornat recollir Sebastià Sancho l'horabaixa perquè no estava amb ells). Els altres quatre homes entraren dins l'establiment i s'hi estaren devers tres quarts d'hora, durant els quals parlaren i escoltaren la ràdio. Segons els va dir Pere Oliver, ell estava com tothom i aconseguia assabentar-se de les notícies amb l'ajuda de Ràdio Barcelona, que era l'emissora que estaren escoltant. En aquells moments, la seva principal preocupació era saber si el moviment s'havia escampat per tota Espanya o era només local.

Dinaren a una fonda del poble i, de retorn a la farmàcia del batle Oliver, recolliren el metge Sancho. En aquesta ocasió, el conductor els va esperar a fora i s'hi estaren mitja horeta més, passada la qual tornaren cap a Vilafranca a deixar Sebastià Sancho. Devers les quatre de l'horabaixa arribaren al poble. Quan deixaven el metge, se'ls va atracar l'al·lota de Miquel Capó i els va dir que, mentre eren fora, havien arribat tres cotxes plens de falangistes que havien ocupat l'Ajuntament i que després havien partit cap a Manacor.

A les cinc de l'horabaixa tornaren cap a Sa Pobla però, quan ja eren a la carretera de Manacor decidiren atracar-s'hi per veure què hi estava passant. Hi feren una volteta a peu, d'uns vint minuts i partiren escapats. Segurament, el que els varen poder dir i el que varen poder veure els va alarmar de mala manera. Tant degué ser així, que tornaren fer una aturadeta a Muro i un home els va explicar que a Sa Pobla hi havien passat coses grosses. Decidiren quedar a un cafè i enviaren el conductor fins al poble veí per esbrinar si ja estava tot tranquil.

A la tornada, els va explicar que, quan ell hi havia arribat, el poble estava tranquil, però que hi havia hagut fets greus a la caserna dels carrabiners i que deien que havien mort un sergent i ferit un comandant. Aleshores, decidiren partir cap a Sa Pobla i anaren directament cap al domicili particular de Felip Serra.

Miquel Capó va continuar fins a Búger. El dia vint-i-u se'n va anar a Son Servera, a ca el capellà Antoni Lliteres, amb qui havia fet una amistat al seminari que encara ara durava, i hi va quedar, decidit a ocultar-se, tres o quatre dies, fins que es va assabentar que el cercaven per tot i presionaven sa mare per esbrinar on era.

Aquest viatge els canviaria les vides tot i que ells no en fossin conscients en aquells moments.

El vint-i-dos de juliol els falangistes estaven ja desfermats i imposaven el seu criteri i la seva violència per tot arreu, sense respectar cap altra persona que no fos aquella que consideraven del seus.

Aquell dia, Jaume Pons Siquier, cap de les milícies de Búger, cansat de cercar Miquel Capó i no trobar-lo, empenyat fins a dalt de tot perquè per poder constituir la comissió gestora de l'Ajuntament necessitaven el secretari que donés fe que tot s'havia fet d'acord amb la llei (quin cinisme!) i aquest no era al poble i no sabia on cercar-lo; aquell dia Jaume Pons Siquier, pagès de Búger, va decidir jugar fort i se n'anà cap a la casa de la mare de Miquel Capó. Li va dir que volia saber on era el seu fill *y dijo a la madre de éste que a las nueve de la noche estuviera en el ayuntamiento para levantar acta de la constitución de la Comisión Gestora, y en caso de que no compareciese en dicho acto que lo buscarían por todos los medios y que allí donde lo encontrarían lo matarían.*

Poc abans de les nou de la nit, Miquel Capó sortia de ca sa mare per anar cap a l'Ajuntament de Búger. Es va topar amb Jaume Pons que li va demanar on havia estat i per què no era al poble. Capó li contestà que estava cercant noves del seu germà Jaume, aleshores empresonat, i del que no en sabia res, ni res li va dir el falangista. A les nou en punt era dins la casa gran, així com li havien indicat. Es va constituir la gestora i Miquel Capó, coherent i fort, va intervenir per fer-los saber que si consideraven que no era la persona indicada per desenvolupar aquell càrrec, en aquell mateix moment el deixava. No va ser així, tots els presents, fins i tot el tinent de batle Josep Capó (un personatge que més endavant feria feina de valent per aconseguir el càstig més dur que li poguessin aplicar) manifestaren que estaven contents amb ell i amb la seva feina i que volien que continuàs en el càrrec.

El dia 3 d'agost, a les deu de la nit, el cap de la Falange de Manacor, Jaime Jaume Rosselló (el capità Jaume) va detenir el metge Sancho i el va conduir a la comandància de la Guàrdia Civil de Manacor. Aquell mateix matí, dos homes de Vilafranca, Joan Santandreu Gayà i Amador Mestre Gayà denunciaren Sebastià Sancho al batle del poble, afirmant que *se dedica en publico desde hace como 12 dias á propagar noticias tendenciosas y falsas con objeto de infundir la intranquilidad entre nuestros convecinos y por ello suplicamos á V. tenga a bien adoptar las medidas que considere oportunas para evitar que dicho S. Medico siga con esas actividades politicas.* ■

Continuarà al proper número

El trauma mallorquí de la Guerra i el Franquisme. Una anàlisi històrica i psicològica (1936-1975)

Per Maria Àngels Recio

7ª PART

3

Un recorregut internacional i nacional: 1939-1953

La Guerra Civil no es va estendre a altres països, gràcies al pacte de No Intervenció¹; no obstant això, coincidint amb la postguerra espanyola, una altra guerra, la Segona Guerra Mundial tindria lloc (1939-1945), i al voltant d'aquesta si que giraria el món occidental, acabant al Japó. L'Espanya franquista no seria una excepció. Dos motius foren claus en el desencadenament d'aquell conflicte internacional: l'imperialisme i el racisme. Franco en 1940 i 1941, també pensà que podria aconseguir el seu imperi, fonamentalment, a costa del Protectorat francès del Marroc; per aquest motiu, arribaria a comprometre's amb l'Eix (el bloc que formaren els nazis i els feixistes per a lluitar junts). A aquesta ambició imperialista de Franco, l'hem anomenada, *La temptació totalitària*.

No obstant això, quan Franco s'adona que no obtindrà el seu imperi, quan arriba al convenciment que Hitler no pensa donar-li aquells territoris en acabar la guerra; el dictador espanyol, comença a prorrogar la data en la que l'exèrcit franquista entraria en la guerra. Paral·lelament Hitler, com la *Batalla d'Anglaterra* no aconsegueix la rendició de Gran Bretanya, canvia de plans i envaeix l'URSS (Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques) el vint-i-dos de juny de 1941; aleshores, Franco, envià a aquell front la Divisió Azul al costat de Hitler, doncs encara albergava esperances d'obtenir guanys territorials si lluitava amb l'Eix, ja que en aquell moment Franco donava per descomptat que Hitler guanyaria la guerra. Però poc temps després, el Japó ataca els Estats Units, i aquests darrers entren en la guerra, provocant el punt d'inflexió que acabaria inclinant la balança del costat dels Aliats (el bloc format pels països democràtics), els qui finalment guanyarien la Segona Guerra Mundial; ja que, amb l'entrada del Japó i dels Estats Units d'Amèrica (EUA), la guerra europea que s'estava desenvolupant es convertiria en mundial. Sota el títol, *Canvi de rumb*, s'analitzen els anteriors canvis esmentats, així com els

canvis de l'Espanya franquista, que passaria d'aliada de nazis i de feixistes, a nedar entres dues aigües, acabant amb la signatura dels acords hispà-nord-americans el vint-i-sis de setembre de 1953.

3.1. La temptació totalitària

Dins aquest apartat, s'examinen les circumstàncies internacionals que envoltaren el desenvolupament de la Segona Guerra Mundial, per això es comença amb la crisi de 1929, i es continua, amb una de les motivacions més importants per la qual certs països estaven disposats a entrar en guerra: l'imperialisme. L'Espanya franquista no seria aliena, veient la seva oportunitat amb la caiguda de França a mans d'Hitler, per aquest motiu Franco, es desplaçà fins a Hendaya (França) per a oferir-li l'entrada en la guerra al costat dels països de l'Eix a canvi, principalment, de territoris d'Àfrica pertanyents en aquell moment a França. També, per aquesta ambició imperialista, l'Espanya de Franco arribà fins i tot a ocupar la Ciutat Internacional de Tànger (Marroc) l'any 1940.

3.1.1. Un context de crisi

El fet de que avui dia estiguem familiaritzats amb la crisi econòmica que patim, arribada des dels Estats Units l'any 2008 i que ha contagiada tota Europa², ens permet comprendre amb més claredat la crisi ocorreguda a la fi de 1929. La Segona República espanyola, tant al Bienni Progressista com dins el poc temps que durà el Front Popular, no va poder dur a terme moltes de les reformes i millores que desitjava per mor d'aquella crisi. El boicot econòmic que la dreta propietària va fer sobre els seus obrers, provocaria conflictivitat social i contribuiria a enfonsar la Segona República. Com ja es va indicar a la Introducció d'aquest llibre, la República aconseguiria el poder polític a les urnes, però el poder econòmic seguia a mans dels propietaris, i aquests no volien col·laborar, per això eren ca-

¹ El Ministeri d'Afers Exteriors britànic (Foreign Office) decidí incloure «el conflicte espanyol dintre de les coordenades de la política d'apavagament a Europa [...]». El 15 d'agost de 1936, [...] quedà inaugurat l'anomenat "Acord Internacional de No Intervenció a Espanya". E. Moradiellos, *La perfidia de Albión. El Gobierno británico y la guerra civil española*, Madrid, Siglo XXI Editores, 1996, pàg. 71-72.

² Ja l'any 2007 hi va haver símptomes de crisi financera, encara que van ser minimitzats pels organismes econòmics. No obstant això, el quinze de setembre de 2008 amb la declaració de fallida del Lehman Brothers, el quart banc d'inversió dels Estats Units, començà l'autèntica crisi financera global que seria gestionada per Wall Street (la borsa de valors de Nova York), i que s'escampà tot d'una i per tot arreu. Els actius financers caurien i amb ells les empreses constructores i immobiliàries que s'havien nodrit amb aquest tipus de crèdits, la qual cosa provocà una onada d'acomiadats i un gran augment de l'atur.

Aquest estudi compta amb el patrocini del

paços de deixar les seves terres ermes, amb tal d'enfonsar els obrers en la misèria.

La crisi del 29 serviria així mateix, com a teló de fons, com a context, en l'esclat i desenvolupament de la Segona Guerra Mundial, com tindrem ocasió de comprovar. Anomenada el crack del 29, s'inicià en la Borsa de Nova York el dijous vint-i-quatre d'octubre de 1929 (el *dijous negre*); on una crisi de Borsa, deguda al mercat especulatiu de valors³, acabaria duent el país a una crisi econòmica general; doncs la crisi financera aniria contagiant altres sectors fins al col·lapse, de tal manera que a l'octubre de 1930 l'economia va caure en depressió. El president nord-americà, Herbert Hoover, ordenà llavors que es repatriés el capital amb el qual els Estats Units i els seus inversionistes reconstruïen Europa després de la Primera Guerra Mundial; d'aquesta manera, la *gran depressió*, travessà l'Atlàntic sent Alemanya el país europeu més afectat, doncs, depenia d'aquests préstecs. Durant els dos o tres primers anys de la crisi, tant a Amèrica del Nord com a Alemanya, augmentà un 25 per 100 l'atur.

La greu recessió econòmica dins la República alemanya, segurament afavorís el radicalisme polític. Per això, en l'auge i acceptació del nazisme, per certa població alemanya, s'ha de contemplar aquesta dimensió econòmica; doncs el nazisme sorgiria pels carrers de Munich en els anys vint. Hitler començaria com un agitador i un demagog, que a força d'extorsions, enganys i terror, acabarien ell i els seus carnisseres, amb la constitució democràtica de la República alemanya (davant la tolerància dels països europeus), fins que es van fer amb el poder en 1933⁴.

³ A Europa invertien en borsa les classes altes, no obstant això a EUA, a diferència de l'Europa de entre guerres, «els feliços anys vint» venien acompanyats de bones perspectives econòmiques i l'invertir en borsa es democratitzà, sumant-se per primera vegada a aquelles transaccions les classes mitges les quals invertien tots els seus estalvis, fins i tot demanaven crèdits per a jugar en borsa. El mercat de valors no parava de pujar i comença a veure's com una forma d'enriquir-se. La gent, més sovint, acceptava crèdits més arriscats per a invertir en borsa, proporcionats pels bancs a persones sense moltes garanties de que poguessin retornar-los. En aquestes circumstàncies, el mercat de valors es desenganxà de l'economia real i es convertí en pura especulació, així que la bombolla esclatà. I quan la Borsa de Wall Street cau, EUA perd més doblers dels que havia gastat durant la Primera Guerra Mundial (1914-1918). Aquella sensació de prosperitat havia estat en realitat una il·lusió, doncs la caiguda del mercat de valors provocaria una crisi de liquiditat que precipità la caiguda dels bancs, que arrossegà al seu torn el mercat immobiliari, etcètera. I tot això s'anava retroalimentant fins al punt que les famílies es van veure de sobte abocades a la pobresa, especialment les classes mitges, les quals, al no poder pagar els seus habitatges improvisaven barraques amb cartons i caixes formant noves barriades. Dins el major parc de Nova York, en Central Park, es van situar moltes d'aquelles habitatges denominades «Hoovervilles», que en prendre el cognom del president de la nació, pretenien criticar-li per no haver estat capaç de detectar i atallar la crisi a temps.

⁴ Ens va cridar l'atenció una notícia publicada al diari britànic *Daily Mail*, el quinze de juny de 2010. Es tractava d'unes declaracions del

3.1.2. L'imperialisme

Gran Bretanya i França, als anys trenta, eren els dos únics països que haguessin pogut estar en condicions de no haver consentit que els militars africanistes i la resta de conspiradors atemptessin contra la Segona República espanyola; no haurien d'haver promogut tampoc, l'Acord Internacional de No Intervenció en Espanya perquè així privaren, al Govern de la República, del dret de qualsevol govern legítim a defensar-se si és atacat⁵, exactament el que va passar. A més, amb aquest acord de No Intervenció, situaven en igualtat de condicions a un govern i a una banda de colpistes. També, farien els ulls grossos a nazis i feixistes que entraren en acció en Espanya als pocs dies del cop d'Estat. I van continuar amb la política d'apaivagament durant tot el transcurs de la guerra civil espanyola⁶, per a acabar reconeixent el Govern de Franco.

I la mateixa política d'apaivagament que havien tingut amb Franco, la tingueren amb Hitler, doncs com va quedar patent a Nuremberg, durant el judici contra el Tercer Reich, Hitler des de 1934 a 1939 (segons les notes dels seus ajudants), ja tenia projectat: primer, rearmament, encara que els nazis a finals de 1933 havien fet un congrés de desarmament per a immediatament després, en secret, embarcar-se en un procés de rearmament que funcionava a ple rendiment en 1934, i això que el rearmament, ho tenia prohibit Alemanya pels acords de pau després de la Primera Guerra Mundial (Tractat de Versalles de 1919); en 1935 Hitler introduiria el servei militar obligatori, després del qual vindria la militarització; en 1936 començaria les annexionacions, en primer lloc d'Àustria, etcètera; en 1938 fins i tot Gran Bretanya i França signaren (juntament amb Mussolini), el Pacte de Munich, que suposà el traspàs de les terres txecoslovaques dels Sudetes a l'Alemanya nazi, així, quedaven posades les bases per a l'expansió de Hitler cap a Polònia⁷.

Aquesta actitud de permetre les atrocitats dels franquistes, dels nazis o dels feixistes, sacri-

conservador portuguès Josep Manel Durão Barroso, president de la Comissió Europea, al president de la Confederació Europea de Sindicats, J. Monks, on «Barroso estableix una apocalíptica visió en la que els països afectats per la crisi al sud d'Europa podrien ser víctimes de cops militars o aixecaments populars deguts a que els tipus d'interès es disparen i podria arribar el col·lapse dels serveis públics a causa de que els seus governs es quedin sense doblers». Monks va dir: «Vaig tenir una discussió amb Barroso el divendres passat sobre el que es pot fer per Grècia, Espanya, Portugal i la resta, i el seu missatge va ser contundent: *Mira, si no duen a terme aquests paquets d'austeritat, en aquests països, la democràcia tal com la coneixem pot desaparèixer*». Agraïm enormement, al sociòleg Pedro Alberto García Bilbao, que ens enviés aquesta notícia.

⁵ És clar que per a nosaltres, la defensa no passa per la utilització d'armes violentes de cap tipus, sinó per emprar mitjans pacífics.

⁶ E. Moradiellos, *Franco frente a Churchill. España y Gran Bretaña en la Segunda Guerra Mundial (1939-1945)*, Barcelona, Ediciones Península, 2005, pàg. 21.

⁷ Pacífic Media, DVD, «Nuremberg. Juicio al Tercer Reich», 2005.

ficant la Segona República espanyola, Àustria, Txecoslovàquia o Etiòpia ens recorda el llibre del psicòleg forense Javier Urra titulat: *El pequeño dictador*, on explica com nins o nines a qui no se'ls posa límits i se'ls consenteix amb tot en la infantesa, arriben a convertir-se d'adolescents o adults en éssers intransigents, intolerants i violents que acaben pegant, als seus pares⁸. Com no se'ls va parar els peus, als violents, arribarien a uns nivells de perversitat, depravació i crueltat, inimaginables. I així com havien arribat els avions alemanys i italians a Guernica (Biscaia), atacant la població civil amb bombes incendiàries dos anys abans, ara feien el mateix a Wielun (Polònia), encara que amb material bèl·lic molt més perfeccionat. A Guernica havien atacat l'horabaixa d'un dia de mercat, i a Wielun de matinada, així que moltes persones morien dins el llit sense saber per què; en ambdós llocs l'objectiu era esfereir la població civil, i curiosament també, ambdós bombardeigs aeris van ser dirigits pel mateix nazi: Wolfram Freiherr von Richthofen. El seu cap, el mariscal Hermann Wilhelm Göring, declararia quan s'acabés la Segona Guerra Mundial, en el procés de Nuremberg: «Guernica va ser un banc de proves per a la Luftwaffe⁹. Va resultar una desgràcia, però no podíem fer altra cosa que experimentar amb les nostres màquines»¹⁰. Conseqüentment a Wielun, inauguraren la Guerra Llampec (*Blitzkrieg*), que començava amb infernals bombardeigs aeris, per a després arrasar amb artilleria mòbil tot el que s'interposava en el seu camí¹¹. D'aquesta manera, Hitler, envai aquella ciutat polonesa

⁸ Aquest llibre tracta de l'assetjament dins la llar, és a dir el que coneixem com *mobbing* o *bullying*, però exercit en aquest cas dins les llars, on els pares són les víctimes; com ens diu l'autor són: «nins consentits, sense consciència dels límits, que organitzen la vida familiar, donen ordres, als pares, i fan xantatge, a tothom que intenti frenar-los; joves que enganyen, ridiculitzen les persones grans que els envolten i a vegades roben; adolescents agressius que desenvoluparan conductes violentes. En definitiva fills desafiadors que acaben imposant la seva pròpia llei». *El pequeño dictador: Cuando los padres son víctimas. Del niño consentido al adolescente agresivo*, Madrid, La esfera de los libros, 2006.

⁹ La força aèria nazi, dirigida per Göring.

¹⁰ Citat per I. Merino, *Serrano Suñer. Historia de una conducta*, Barcelona, Editorial Planeta, 1996, pàg. 220.

Acabada la Segona Guerra Mundial, vint i dos caps nazis supervivents del Tercer Reich capturats pels Aliats, entre els quals es trobava Göring, serien condemnats per un Tribunal Militar Internacional format pels vint-i-sis països aliats que havien lluitat contra el nazisme. El judici començà el vint-i-u de novembre de 1945 i acabà l'1 d'octubre de 1946, tenint lloc en el Palau de Justícia de la ciutat alemanya de Nuremberg. La sentència per al mariscal nazi, va ser morir en la forca per considerar-li culpable de conspiració, així com d'haver comès crims contra la pau, crims de guerra, i crims contra la humanitat; no obstant això, aconseguiria burlar les mesures de seguretat de la presó i suïcidar-se en la seva cel·la amb cianur (doncs els oficials consideraven un deshonor morir en la forca).

¹¹ La guerra llampec era una guerra ràpida, mòbil i mecanitzada, on entraven en acció coordinada: divisions de blindats (els denominats *panzer*), bombardeigs «d'alt nivell», avions de bombardeig en picat, i divisions d'infanteria motoritzades. Sent els seus assalts sobtats i massius.

Efecte devastador dels bombardeigs a Guernica

distant vint quilòmetres de la frontera alemanya l'1 de setembre de 1939; desencadenant així la guerra en Europa, doncs als dos dies, Gran Bretanya i França declararien la guerra a Alemanya, en base als acords d'ajuda mútua que tenien amb Polònia¹².

Quan Hitler envai Polònia, en un intent de justificar-lo (doncs el nazisme es basava en el frau, la mentida i la hipocresia), els seus soldats van protagonitzar una basta faula, intentant fer veure que els polonesos els havien atacat. La veritat és que, als dos dies d'acabada la guerra civil espanyola: «El 3 d'abril Hitler havia emès ordres escrites a l'Alt Comandament per a un atac a Polònia, operació que començaria a partir de l'1 de setembre». I el vint-i-tres de maig també manifestà, als seus principals oficials, les línies generals del pla. Per a Hitler «la solució dels problemes alemanys –provinents de la necessitat d'expandir l'espai vital, als súbdits del Reich– era inassolible sense envair altres països o atacar les propietats d'altres pobles». I havia acabat dient: «*Els èxits futurs són impossibles sense vessar sang*. I el primer vessament tindria lloc a Polònia»¹³.

Els nazis després de l'atac a Wielun, continuarien semblant mort i destrucció en Polònia. Sorprenentment Joseph Stalin, el dirigent soviètic, als pocs dies (el disset de setembre de 1939) donaria l'ordre, al seu exèrcit, perquè envaís la frontera oriental de Polònia. Això és, Polònia estava sent atacada simultàniament per nazis i soviètics. Aquella maniobra bèl·lica era fruit de l'acord al que havien arribat l'Alemanya nazi i l'URSS el vint-i-tres d'agost de 1939 (és a dir, nou dies abans de l'atac a Wielun). ■

Continuarà al proper número

¹² El diumenge tres de setembre a les onze i quart del matí la BBC va transmetre l'anunci del primer ministre anglès, Neville Chamberlain, que deia: «El nostre país està en guerra amb Alemanya». També França presentà aquest mateix dia la declaració de guerra; el dia anterior, el dissabte ja es va fer una crida a la mobilització general. També a Gran Bretanya es crida a files a «tots els homes entre 18 i 41 anys». En ambdós països voluntaris anti-nazis de diverses nacionalitats acudeixen a les oficines de reclutament. R. Wernick, *Segunda Guerra Mundial. La Guerra Relámpago*, Barcelona, Time-Lite Ediciones Folio, 2008, pàg. 19.

¹³ *Loc. cit.*

Recuerdos de la Guerra Civil de un socialista mallorquín

Testimonios de Tomeu Salamanca Cerdà
recogidos por Juan Hernández Jover

Era una soleada tarde de agosto que recordaré toda mi vida. Estábamos una treintena de milicianos parapetados en una cota. Habíamos hecho una trinchera desde la que poder vislumbrar al enemigo para impedir su avance con nuestro fuego de fusilería que era la única munición que nos quedaba, o sea, unas cuantas balas para los mosquetones y fusiles... Estábamos un rato hablando, con la mirada fija en el frente, todos sumidos en un profundo silencio. A nuestra izquierda, a unos 500 metros, un montículo. De pronto comenzaron a disparar, aunque a esa distancia las balas no podían hacernos daño... mas súbitamente asoman por la colina dos temibles tanques y detrás la infantería, ¡Ah, amigos, esto se pone muy feo! En nuestras angustiadas miradas, sin mediar más palabras nos lo dijimos todo. Cuando estaban a unos 300 metros de nosotros, salimos disparados. En vez de una retirada aquello fue una huida espantada. No hubo bajas porque cuando llegaron nosotros estábamos a unos 3 o 4 km yendo a parar a una compañía de milicianos que había venido de Madrid para reforzar el Frente de Aragón. Y esa centuria estaba entre un pueblo y otro; en un lado estaban los nacionales y en el otro nosotros, los republicanos. Cuando llegamos nos recibieron con alegría porque así reforzábamos su centuria. Por fin pudimos saciar nuestro apetito; unos buenos tragos de coñac no nos vinieron mal, aparte de abastecernos del tan ansiado tabaco del que carecíamos por completo. Les dijimos que la Cota 23 no la pudimos aguantar, lo que motivó la retirada, pues nos atacaban de frente y de un lado.

Visita guiada al Mur de la Memòria

Durada: 1.30 h

Grups: 15-25 persones

Sol·licituds: amb l'assumpte "Visita Mur de la Memòria" a tempsdelamemoria@gmail.com, amb dues setmanes d'antelació.

Les visites són totalment gratuïtes.

¡Bueno, pues ahí tenemos un pueblo abandonado en el que sólo quedaban animales! Nosotros, por la noche oíamos mugidos de vacas, balidos de ovejas o cabras y algún que otro rebuzno, por lo que deducimos que todos estos animales estaban abandonados y hambrientos. Unos compañeros me dijeron: "Oye chispa, ¿porqué no nos acercamos al pueblo aprovechando la oscuridad, para coger algún animal y así poder comer algo de carne? Pues vamos a ver; si lo aprueba nuestro jefe, eso está hecho". Una vez con su visto bueno, bajamos desarmados a excepción de un miliciano que llevaba una pistola... solo se oían pisadas de animales. Me acerqué a un corral de cerdos; salté la pared y lleno de pavor retrocedí lo andado a toda carrera, pues los puercos, con hambre de cuatro días se abalanzaban hacia mí, de modo que en pocos minutos les habría servido de sobrasada, por lo que volví a saltar la pared (yo creo que sin tocarla). Seguidamente tomamos la opción de llevarnos varios corderitos cargándolos a nuestras espaldas, hasta que oímos pisadas humanas y un grito de "¿Quién va por ahí?" Suponiendo que eran los fascistas, salimos de allí apresuradamente. A mitad de camino ya en líneas amigas, los compañeros se mofaban de nosotros pues nos decían que, en vez de corderos llevábamos pieles y huesos. Para poder comer algo de carne antes tuvimos que estar algún tiempo alimentándolos. **Hasta la próxima entrega. ■**

Mis antepasados y otros recuerdos...

Per Juan Hernández Jover

21ª entrega

Continúa mi madre: "Tanto como cuesta una vida... yo no tengo miedo de decir que por mi culpa matasen a alguien; tapé a unos y a otros, fueran considerados rojos o blancos;

para mí todos eran vidas humanas y a quien llamó a mi puerta en busca de refugio lo oculté para que no les pegasen un tiro. Luego se marchaban sin ni siquiera despedirse, "a la buena de Dios" cuando ya había pasado el peligro, así que nunca delaté a nadie y si me preguntaban, yo no había visto a nadie. En Elda porque me hacía pasar por forastera, y en el campo del Mañán y El Motor, tres cuartos de lo mismo. Así es que los que se salvaron, mejor que mejor, pues si Dios nos ha dado la vida, sólo Él nos la puede quitar.

Como excepción también debo decir que vino un primo mío a pedirme que ocultase a su cuñada (a la que nunca conocí), pero le dije que me había quedado viuda con los dos pequeños y que teniendo él tanta familia viviendo por los campos, que por favor no me comprometiese a mí y se fuese a otro lugar, pues si yo podía salir adelante ya sería suficiente preocupación, así que no me trajese más líos".

Hasta el próximo capítulo... ■

Ajuda'ns, vine al nostre costat i fes-te'n soci de Memòria de Mallorca!

A través de www.memoriadelesilles.org o tempsdelamemoria@gmail.com, o crida al 625 45 45 00